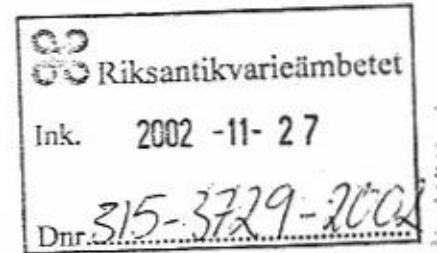

Håstad
SK H 008 (Bustårken)
Vår referens A 333 (Banvaktarstuga)

Miljöenheten/Kulturmiljö
Ann Tschannen
040/044-25 26 88

Byggnadsminnesförklaring av banvaktarstugan i Håstad, Håstad 23:1, Håstads socken, Lunds kommun, Skåne län.

Länsstyrelsen beslutar om byggnadsminnesförklaring enligt 3 kap 1 § lagen (1988:950) om kulturminnen mm, KML, av Banvaktarstugan, Håstad 23:1, Lunds kommun.

Länsstyrelsen meddelar med stöd av 3 kap 2 § KML följande skyddsbestämmelser. Fastigheten Håstad 23:1 utgör i sin nuvarande sträckning byggnadsminnets skyddsområde.

1. Banvaktarstugan får inte rivas, byggas till eller till sin exteriör förändras.
2. Ingrepp får inte göras i banvaktarstugans stomme. Byggnadens planlösning får inte förändras. Ingrepp i eller ändring av fönster, dörrar och fönster- samt dörrfoder får inte göras.
3. Ekonomibyggnaden får inte rivas, flyttas eller till exteriören förändras.
4. Ingrepp får inte göras i ekonomibyggnadens stomme. Byggnadens rumsindelning får inte förändras.
5. Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller. Vård och underhållsarbete skall utföras på ett sådant sätt att de kulturhistoriska värdena inte minskar samt med material och metoder som är väl beprövade och anpassade till byggnadens egenart.
6. Skyddsområde (se bilaga 2), avgränsat med streckad linje, får inte ytterligare bebyggas, hårdgöras eller på annat sätt väsentligt förändras. Skyddsområdet skall vårdas och skötas så att det bibehåller sin karaktär av inhägnad grönskande trädgård.

Om det finns särskilda skäl får länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till att byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsbestämmelser.

2002-11-29
Malmö
Kungsgatan 13
Ann Tschannen

Kommentarer till skyddsbestämmelser

Intentionen med skyddsbestämmelserna är att byggnaderna ska bibehålla sin ursprunglighet för framtiden. Detta innebär bl a att även mindre utvändiga förändringar (tex. markbeläggningar, staket, skärmtak, markiser och skyltar) kräver tillstånd.

För att kunna bibehålla bevarad karaktär av banvaktarstugans interiör omfattas, förutom planlösning, även dörrar, fönster och träsnickerier i anslutning till dessa av skyddsbestämmelserna. Banvaktarstugans exteriör, stomme och planlösning är med hög grad av ursprunglighet mycket angelägen att bevara. För att kunna bibehålla karaktären av ekonomibyggnaden är dess exteriör såväl som stomme och rumsindelning skyddad. Den grönskande trädgården och kullerstensbeläggningen på gårdsplanen är karaktärsskapande och utgör en viktig del i byggnadsminnet.

Ändringar som strider mot skyddsbestämmelserna kräver skriftligt tillstånd från länsstyrelsen. Med ändring menas alla åtgärder som inte är rent underhåll, exempelvis borttagande eller ändring av byggnadsdelar, upptagning och igensättning av fönster och dörrar, nya installationer såsom ventilationer och rördragningar, byte av färgsättning samt ändring av material och färgtyp. Länsstyrelsen vill påpeka att utförandet i sig, inte bara utseendet på den utförda insatsen, är en stor del av ett byggnadsminnes kulturhistoriska värde, varför såväl material som utförande måste anpassas till huset. Alla eventuella ändringar måste kunna återställas.

REDOGÖRELSE FÖR ÄRENDET

Sedan fråga väckts av Kulturen i Lund att förklara banvaktarstugan för byggnadsminne har meddelande om detta sänts till fastighetsregistermyndigheten den 22 januari 2001.

Inför förslag på byggnadsminnesförklaring har länsstyrelsen låtit Kulturen i Lund samt Regionmuseet/Landsantikvarien i Skåne utföra kulturhistorisk värdering och dokumentation av anläggningen.

Lagfarne ägare har den 29 augusti 2002 skriftligen godkänt byggnadsminnesförklaring och skyddsbestämmelser för banvaktarstugan i Håstad. Före ägaren har i yttrande ställt sig positiv till byggnadsminnesförklaring av fastigheten. Lunds kommun har genom byggnadsnämnden inte haft något att erinra mot byggnadsminnesförklaringen.

Banvaktarstugan ligger inom riksintresse för kulturmiljövården. Fastigheten ligger utanför detaljplanlagt område.

HISTORIK

I samband med utbyggnaden av stambanorna lät Statens Järnvägar bygga bostäder åt de banvaktare som skulle sköta och kontrollera banan. För att kunna övervaka hela sträckan var banvaktarstugorna tätt placerade och låg med gaveln mot järnvägen så vakten kunde ha uppsikt över banan inifrån stugan. Uppförande av antalet stugor medförde rationaliseringar där ritningarna av stugorna kopierades. Med dessa fastställda typritningar blev de i praktiken därmed Sveriges första typhus. Stugan skulle inrymma förstuga, ett rum med kakelugn, kök med bakugn, samt förvaringsrum. Till banvaktarstugan skulle även finnas *uthus med timrad ladugård för en à två kor och smådjur, foderkulle och redskapsskjul äfvensom ett afträde* (ur Statens järnvägar 1856-1906 Historisk-Teknisk Ekonomisk Beskrifning Del II, 1906). Även om antalet uppförda banvaktarstugor föranledde en viss standardisering av stugorna fick husen en medveten utformning som bland annat bidrog till att den medeltidsinspirerad träarkitekturen, schweizerstilen, fick sitt genomslag i landet.

Banvaktarstugan i Håstad ligger utmed linjen Lund-Örtofta, en del av Södra stambanan, och uppfördes i samband med linjens öppnande 1857. Den byggdes enligt 1855-års modell efter SJs typritningar av Adolf W Edelsvärd och är därmed en av de första i Sverige.

Banvaktarstugan är klädd med mörkröd liggande fjällpanel med undantag av gavelpetsarna med locklistpanel. Hörnknutar, omfattningar och vindskivor är vitmålade. Sadeltaket har utskjutande takfot med synliga profilsågade bjälkändar och är klätt med enkupigt tegel med undantag av källarläm och förvaringsutrymme vid västgaveln som har slät, tjärad papp. Idag återfinns den ursprungliga planlösningen efter Edelsvärds typritning från 1855-års modell. En del äldre fast inredning så som dörrar och fönster samt dess foder finns bevarad. I övrigt präglas stugans interiör av en ombyggnad som gjordes på 1960-talet.

Till stugan hörande uthus från 1891 är klätt med rödmålade lockpanel samt vitmålade knutar, fönsteromfattningar och en del dörrumförfattningar. Sadeltaket är klätt med engelsk skiffer. I uthuset inryms gris- och hönshus, övernattningsrum, brygghus samt tidigare stall som nu är verkstad och förråd. Loftet vid gavlarna användes för foder och som vävkammare. Kamin i brygghuset samt handpump norr om uthuset är av märke Carl Holmberg.

Runt stugan och på gårdsplan finns omsorgsfullt lagd kullersten. Trädgården präglas i övrigt av prydnadsland och gräsmattor med en del äldre fruktträd, samt längst i syd ett nyttolund. Buskar samt ett spjälstaket åt norr inhägnar trädgården. Fram till 1929 fanns ett tvätthus på tomten.

Tomten med banvaktarstugan och tillhörande uthusbyggnader såldes 1929 av SJ till dåvarande hyresgäst banvakten Ivar Andersson. Huset som sedan 1968 har brukats för fritidsändamål ägdes fram till juli i år av dennes barnbarn.

Moderniseringen av stambanan med elektrifiering och fjärrmanövrering medförde att banvaktssystemet successivt började avvecklas redan på 1920-talet och gick definitivt ur tiden 1962.

MOTIVERING

Trots järnvägens stora betydelse är det främst huvudstationerna som idag finns kvar och av de många tusen banvaktarstugorna är endast ett fåtal bevarade.

Av den första generationens banvaktarstugor är den i Håstad troligen den enda välbevarade i Skåne. Med till stor del ursprunglig exteriör samt att uthuset och trädgården till sin karaktär är bevarade, är byggnaden högst kulturhistoriskt intressant. Värdefullt är även att stugan ligger på sin ursprungliga plats i direkt anslutning till en fortfarande trafikerad bana.

Att stugorna uppfördes efter fastställda typritningar som kopierades gör dem till en tidig form av typhus. Byggnadshistoriskt intressant är att stugans planlösning är välbevarad och stämmer överens med Adolf W Edelsvärds typritning av 1855 års modell. Byggnaden exemplifierar vidare en medveten strävan att höja byggnadskulturen i landet, där de estetiska idealen togs hänsyn till vid utformningen av enklare arbetarbostäder som banvaktarstugor. Att detta sedan bidrog till att schweizerstil fick sin spridning i landet gör byggnaden även värdefull ur ett arkitekturhistoriskt perspektiv.

Banvaktarstugan är även social- och samhällshistoriskt intressant. Anläggningen är en kvarleva av ett då rådande samhällssystem där en arbetare vid ett statlig verk som banvakten förutsattes vara gift, och hustruns och i viss mån barnens arbete togs för självklart. Behovet av bostad för en banvaktarfamilj ansågs vara ett rum och kök. Till det hörde tomt med uthus för kor och smådjur, tvätthus, avträde, trädgård med bärbuskar och fruktträd samt ett jordstykke för odling.

Av 3 kap 1§ KML framgår att en byggnad som genom sitt kulturhistoriska värde är synnerligen märklig får förklaras som byggnadsminne. Länsstyrelsen anser mot bakgrund av ovanstående motivering att banvaktarstugan i Håstad har ett sådant kulturhistorisk värde att en byggnadsminnesförklaring är välmotiverad.

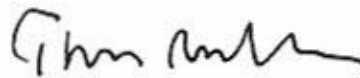

Detta beslut kan överklagas hos länsrätten i Skåne, se nedan.

I den slutliga handläggningen av detta ärendet har deltagit länsöverdirektör Lise-Lotte Reiter, förste länsassessor Christina Cinthio, byggnadsantikvarie Ann Tschannen samt Thomas Romberg, föredragande.

Lise-Lotte Reiter

Thomas Romberg

Bilagor

Översiktskarta

Situationsplan med skyddsområdesgränser

Sändlista

Inskrivningsmyndigheten vid Hässleholms tingsrätt, Box 453, 281 24 Hässleholm

Lantmäterimyndigheten i Skåne, Lunds kommun, Box 41, 221 00 Lund

Lunds kommun, Stadsbyggnadskontoret

Kulturen i Lund

Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne

Riksantikvarieämbetet

Kulturmiljö

Hur man överklagar

Om Ni vill överklaga Länsstyrelsens beslut skall Ni skriva till Länsrätten i Skåne län. ***Överklagandet skall dock skickas till Länsstyrelsen i Skåne län, 205 15 Malmö.***

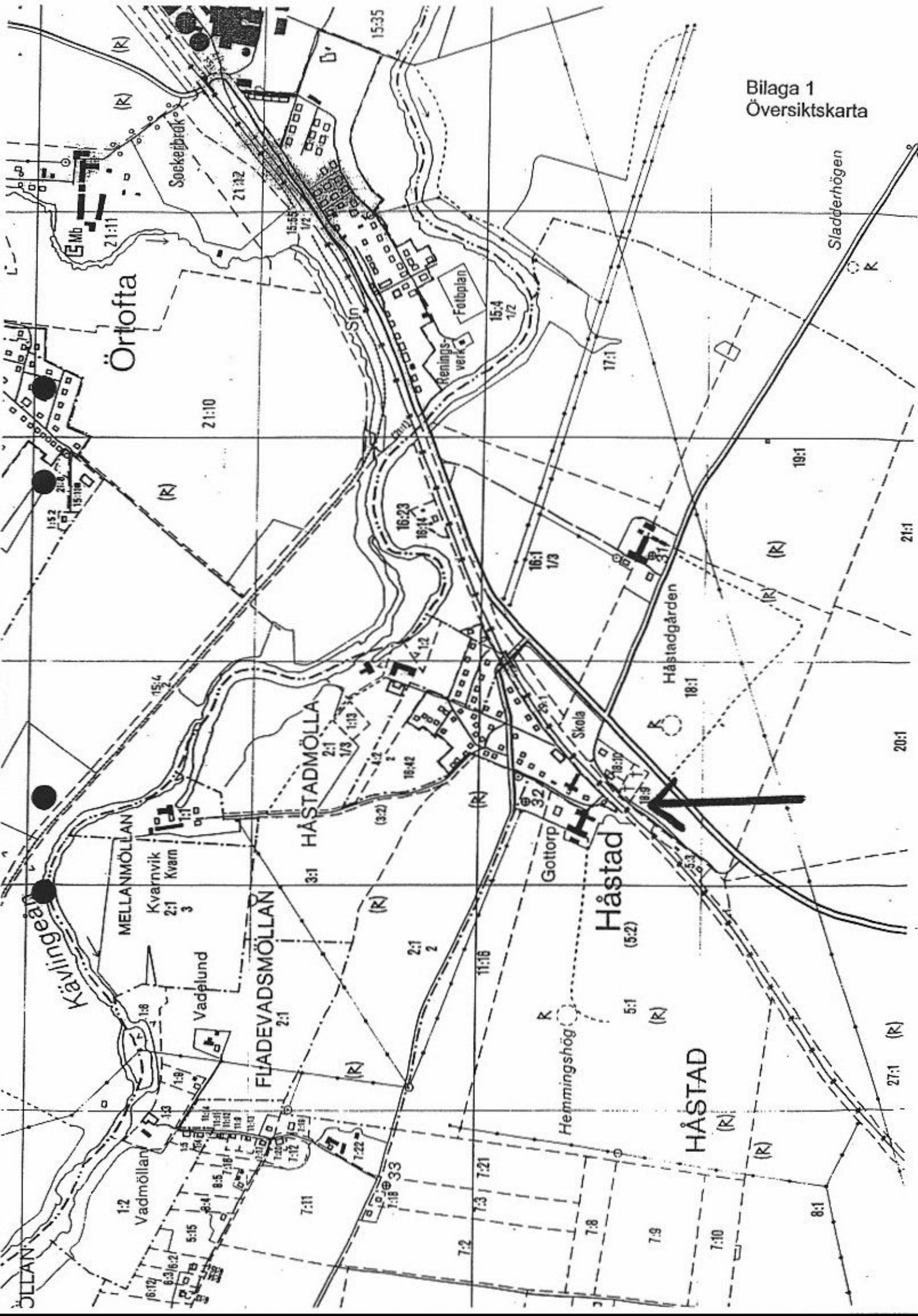
Av överklagandet skall framgå vilket beslut Ni överklagar (ange diarienummer) och hur Ni vill att beslutet skall ändras.

Skrivelsen skall undertecknas. Uppge också adress och telefonnummer. Om Ni har handlingar eller annat som Ni anser stöder Er uppfattning så bör Ni skicka med detta.

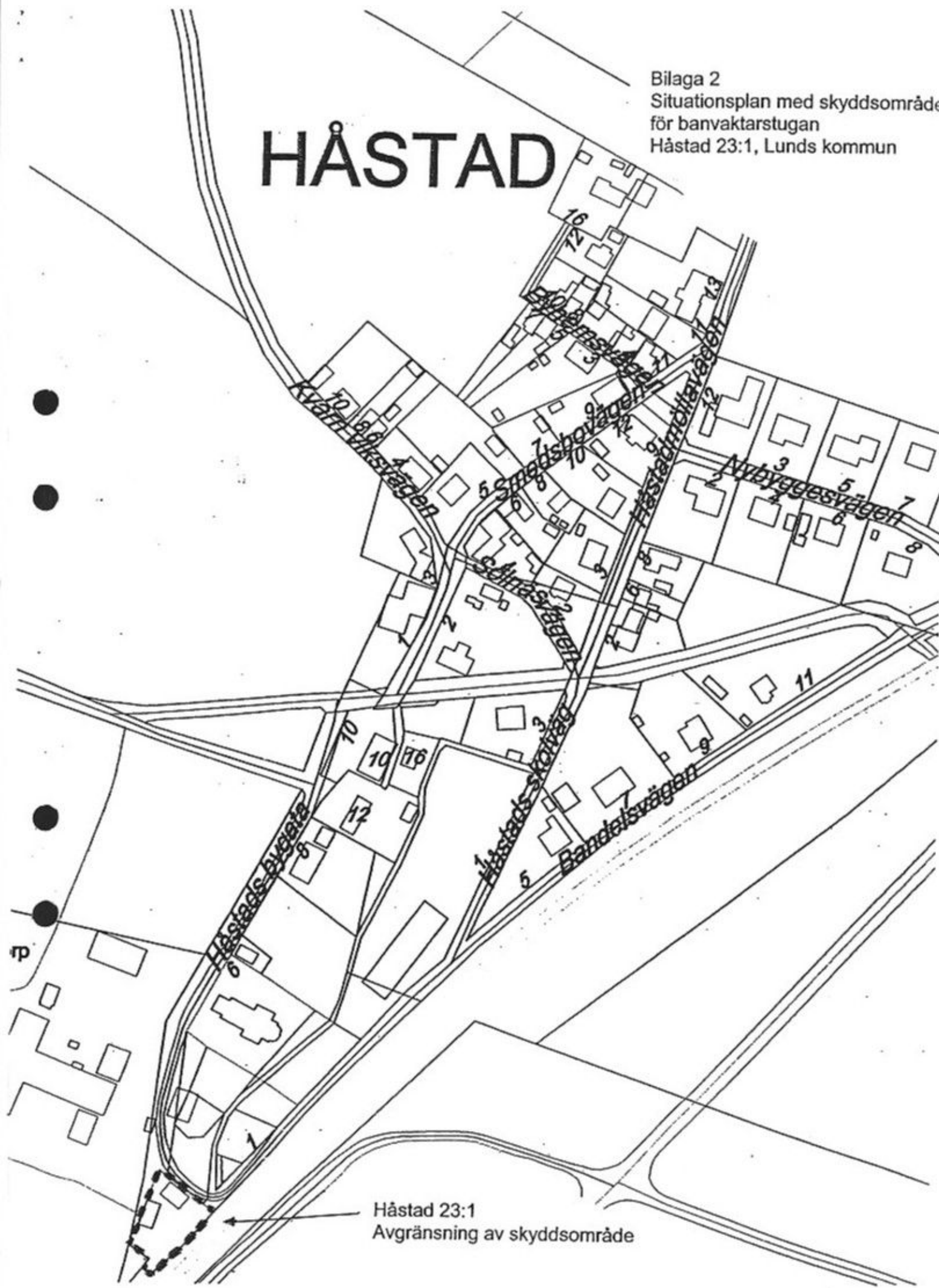
Länsstyrelsen måste ha fått Ert överklagande ***inom tre veckor från den dag Ni fick del av beslutet.*** Är klaganden part som företräder det allmänna skall överklagandet ha kommit in ***inom tre veckor från den dag beslutet meddelades.*** ***Annars kan överklagandet inte tas upp till prövning.***

Behöver Ni veta mera om hur Ni skall göra kan Ni kontakta Länsstyrelsen, tel 040- 25 20 00 (växel).

Bilaga 1
Översiktskarta

HÅSTAD

Håstad 23:1
Avgränsning av skyddsområde